

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-1](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-1)

УДК 631.15 (477)

ГУЗЕНКО Максим

Сумський державний університет

<https://orcid.org/0009-0005-4128-4534>e-mail: husenkomaksym81@gmail.com

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасний стан та основні напрями розвитку сільського господарства України в сучасних умовах. Досліджено динаміку кількості аграрних підприємств, зокрема тих, що займаються органічним виробництвом. Проведено аналіз динаміки частки аграрного сектору у формуванні валового внутрішнього продукту країни, а також оцінено експортний потенціал галузі в умовах військових викликів. Досліджено тенденції змін у структурі посівних площ та їхній загальній динаміці. У статті наголошено на необхідності адаптації сільського господарства до сучасних умов через інновації, державну підтримку та розширення ринку сільськогосподарської продукції, зокрема органічного виробництва.

Ключові слова: сільське господарство; аграрний сектор, аграрна економіка; органічне виробництво; посівні площі.

HUZENKO Maksym

Sumy State University

VECTORS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURE

The article provides a comprehensive analysis of the current state and key development trends in Ukrainian agriculture under modern conditions, with particular emphasis on the impact of wartime challenges. The study highlights the significant transformations occurring in the agricultural sector, focusing on both structural and economic shifts. A detailed examination is conducted on the dynamics of the number of agricultural enterprises, especially those specializing in organic production, which is recognized as a vital and rapidly growing segment of the national agri-food market. The article underscores the crucial role agriculture plays in shaping Ukraine's Gross Domestic Product (GDP), offering insights into the sector's broader economic influence amid geopolitical instability.

Changes in the structure of cultivated areas are explored in depth, revealing patterns of regional variation and identifying trends in either the expansion or contraction of agricultural land use. The analysis also addresses the implications of these changes for production efficiency and sustainability. Furthermore, the article evaluates Ukraine's agricultural export potential in light of disrupted logistics, shifting international demand, and the necessity to reorient supply chains. Special attention is given to the strategic importance of diversifying export destinations and enhancing the resilience of agricultural exports.

To navigate the new economic landscape, the author proposes a range of adaptation strategies, including the adoption of innovative technologies, increased government support, and the attraction of both domestic and foreign investment. The expansion of both internal and international markets for Ukrainian agricultural products is positioned as a critical step towards economic recovery and sustainable development. Finally, the promotion of organic farming is presented not only as a response to European market demands but also as a means of ensuring national food security and promoting environmentally responsible agricultural practices. This orientation aligns Ukrainian agriculture with contemporary European standards and offers a promising path for sectoral modernization.

Keywords: agriculture; agricultural sector, agricultural economy; organic production; sown areas.

Стаття надійшла до редакції / Received 19.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 11.05.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У контексті євроінтеграційних процесів та глобальних викликів зміни клімату питання сталого розвитку сільського господарства в Україні набуває особливого значення. Сільське господарство є стратегічно важливою складовою національної економіки України, яка відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, формуванні експортного потенціалу та соціально-економічному розвитку сільських територій. Стабільне функціонування аграрного сектору має вирішальне значення для збереження внутрішнього ринку, підтримки зайнятості населення та забезпечення сталого розвитку країни в цілому. Варто відмітити, що динаміка розвитку сільського господарства України значною мірою визначається сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, серед яких особливе значення мають природно-кліматичні умови, рівень технічного забезпечення, інвестиційний клімат, а також дієвість економічної політики сталого сільського господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальні наукові праці зосереджені на економічних, структурних та екологічних аспектах розвитку аграрного сектору України. У дослідженні В. Русана [6] розглядаються проблеми ресурсозабезпечення, модернізації потужностей і державної підтримки. В. Мамчур [3] представив прогноз зростання валової продукції сільського господарства до 2030 року, акцентуючи увагу на ролі сімейних фермерських господарств та аналітичних підходів до управління. І. Белкін [7] систематизує виклики агросектору, пропонуючи

адаптивну аграрну політику та цифрові рішення для підвищення ефективності. У дослідженні О. Риковської, О. Фраєра та О. Михайленко [9] аналізується імплементація європейських норм у сфері аграрної політики та охорони довкілля, зокрема щодо сталого землекористування, сертифікації та підтримки малих виробників.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Варто відмітити, що, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених розвитку аграрного сектору України, зокрема впливу воєнного стану на трансформаційні процеси в сільському господарстві, низка важливих аспектів усе ще залишається недостатньо розробленою. Зокрема, потребує глибшого аналізу інтеграція органічного виробництва у загальну аграрну політику держави в умовах воєнних викликів. Недостатньо вивченими залишаються питання забезпечення сталого сільського господарства, його експортного потенціалу, адаптації до нових логістичних і ринкових умов, а також механізмів державної підтримки цього сегмента. У зв'язку з цим актуальним є визначення нових векторів розвитку сільського господарства України, які базуються не лише на збереженні виробничого потенціалу, а й на його інноваційному оновленні та екологічній переорієнтації, зокрема через розвиток органічного сектору як ключового елементу аграрної політики в післявоєнний період.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану функціонування сільського господарства України та визначення векторів його подальшого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В умовах глобальних екологічних та економічних змін аграрний сектор стикається з низкою викликів, що вимагають перегляду існуючих підходів до його організації та управління. У цьому контексті актуальним є проведення комплексного аналізу основних економічних і виробничих показників, що дозволяє оцінити рівень розвитку галузі, визначити тенденції та проблемні аспекти, а також сформулювати ефективні шляхи їх подолання.

З метою виявлення структурних трансформацій в аграрному секторі України, оцінки рівня активності учасників ринку та визначення потенціалу для забезпечення сталого розвитку галузі проведемо аналіз змін кількості суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність в сфері сільського господарства (рис. 1).

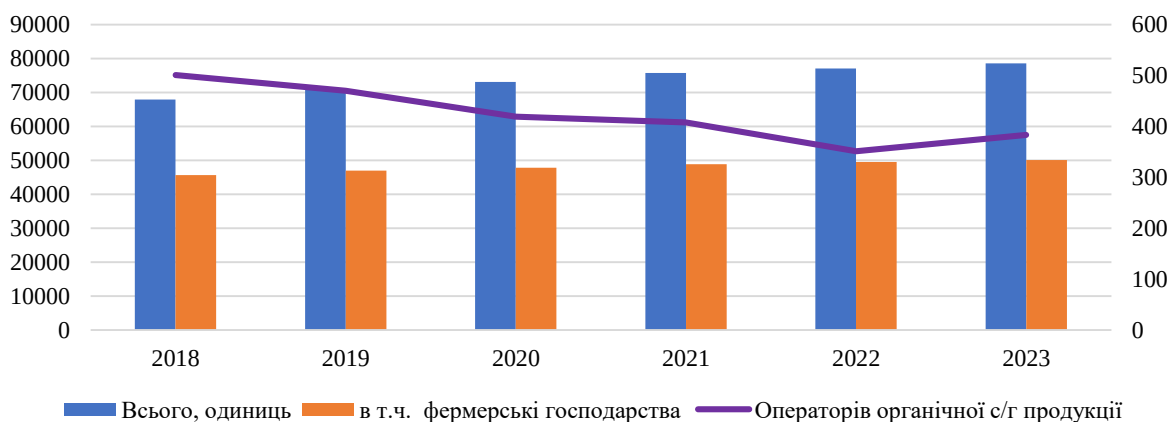

Рис. 1 Динаміка кількості суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність в сфері сільського господарства за період 2018-2023 рр., одиниць

Джерело:[2, 4]

Як свідчать дані, що представлені на рис. 1, протягом 2018-2023 рр. відмічається стабільне зростання аграрного сектору України за кількісними показниками. Так, загальна кількість суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність в сільському, лісовому та рибному господарстві збільшилася на 10694 одиниць та склала на кінець 2023 р. 78600 юридичних осіб. На нашу думку, така тенденція обумовлена як природним розвитком галузі, так і державних ініціатив, що спрямовані на підтримку сільського господарства. Варто відмітити і позитивну динаміку фермерських господарств, кількість яких зросла майже на 10% за аналізований період, з 45654 одиниць до 50126, що підкреслює зростаючу роль малого та середнього фермерства в структурі аграрного виробництва, а також стабільність і надійність фермерського сектору навіть в умовах економічних і політичних викликів. В той же час, ситуація з операторами органічної сільськогосподарської продукції є менш оптимістично, оскільки їх кількість зменшилася з 501 у 2018 році до 383 у 2023 році, при цьому найнижчий показник був зафіксований у 2022 році – лише 351 оператор. Таке зниження, на нашу думку, перш за все, пов'язане з ускладненням логістики, змінами в зовнішньому попиті, високими стандартами сертифікації або недостатньою державною підтримкою для органічного сектору.

Сільське господарство відіграє важливу роль у формуванні внутрішнього валового продукту (ВВП) України, а також виступаючи одним з ключових експортних секторів, що зміцнює позиції країни на світових аграрних ринках (рис. 2).

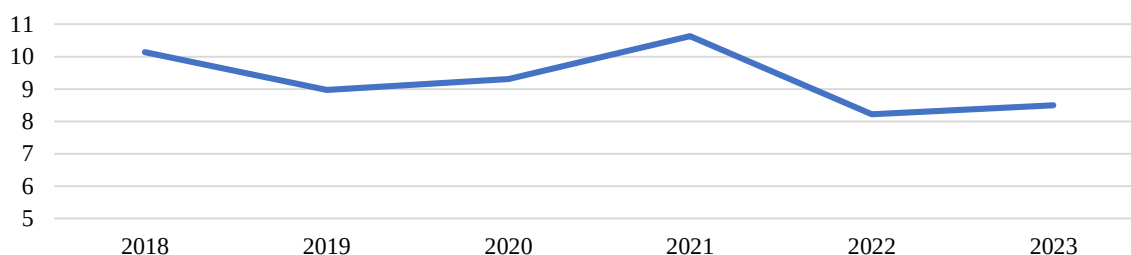

Рис. 2 Частка сільського господарства у внутрішньому валовому продукті України, %

Джерело:[1, 2]

Аналіз частки сільського господарства у ВВП України протягом 2018-2023 років відображає помітний вплив зовнішніх факторів на національну економіку. У 2019 р. спостерігалось зниження частки аграрного сектору порівняно з 2018 р. на 1,17 %. У 2020-2021 роках відмічається зростання частки сільського господарства у ВВП України, що обумовлено високими врожайми, стабільністю галузі під час пандемії та зростанням попиту на аграрну продукцію на світових ринках. В той же час, варто відмітити, що повномасштабна російська агресія у 2022 році спричинила різке падіння частки аграрного сектору у ВВП через окупацію територій, руйнування інфраструктури та логістичні проблеми. Слід зазначити, що в 2023 році відмічається тенденція до зростання даного показника. Така ситуація свідчить про адаптацію аграріїв до нових реалій, однак загальний внесок аграрного сектору в економіку залишається нижчим за довоєнний рівень.

Важливим аспектом розвитку сільського господарства є його експортний потенціал, який визначає здатність галузі забезпечувати стабільні валютні надходження та зміцнювати позиції України на світовому аграрному ринку. Обсяг експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Обсяг експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції, тис.дол. США

Вид продукції	Рік			
	2019	2020	2021	2022
Живі тварини; продукти тваринного походження	1277015,8	1188164,7	1345194,8	1471818,7
Продукти рослинного походження	12914543,1	11883238,0	15538028,4	13472682,9
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4732237,5	5746921,7	7037234,2	5948570,7
Готові харчові продукти	3220383,8	3361028,2	3788474,9	2496887,0
Усього	22144180,2	22179352,7	27708932,3	23389959,3

Джерело:[1]

Загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції у 2022 році склав 23389959,3 тис. дол. США, що на 5,62% більше порівняно з 2019 р. При цьому варто відмітити, що попри складний 2022 рік, загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції та експорт більшості основних категорій, за винятком готових харчових продуктів, продемонстрували зростання порівняно з 2019 роком.

Експорт живих тварин та продуктів тваринного походження зріс на 15,25% і склав 2022 році 1471818,7 тис. дол. США. Обсяги експорту продуктів рослинного походження у 2022 році склали 13 472 682,9 тис. грн, що на 4,32% більше, ніж у 2019 році. Експорт жирів та олій тваринного або рослинного походження у 2022 році становив 5948570,7 тис. грн, що перевищує показники експорту даної продукції у 2019 р. на 1216333 тис. дол. США. В той же час, обсяги експорту готових харчових продуктів у 2022 році скоротилися на 22,46% порівняно з 2019 роком та склали 2496887,0 тис. дол. США.

Що стосується експорту органічної сільськогосподарської продукції, то як свідчить інформація унаочнена на рис. 3, у період з 2018 по 2019 рік показники експорту органічної продукції мали стійку зростаючу тенденцію. Так, обсяг експортованої продукції зріс з 390 тис. т у 2018 році до 469 тис. т у 2019 році, відповідно відмічається і зростання обсягів експорту у вартісному вираженні – зі 157 тис. дол. США до 189 тис. дол. США, що свідчить про підвищення попиту на українську органічну продукцію закордонними споживачами, а також зміцнення позицій вітчизняних виробників на міжнародному ринку органічної продукції.

В той же час, з 2020 року спостерігається поступове скорочення як обсягів, так і грошового еквіваленту експорту, що є пов'язано із низкою зовнішніх чинників, зокрема пандемією COVID-19, а з 2022 року - з повномасштабною агресією росії. Привертає увагу, що незважаючи на зниження обсягів, у 2020-2022 рр. обсяги експорту у вартісному вираженні були відносно стабільними, що свідчить про збереження середньої ціни на українську органічну продукцію. В 2023 р. відбулося зниження і за обсягами (до 198 тис.т), і за вартістю до 141 тис. дол. США.

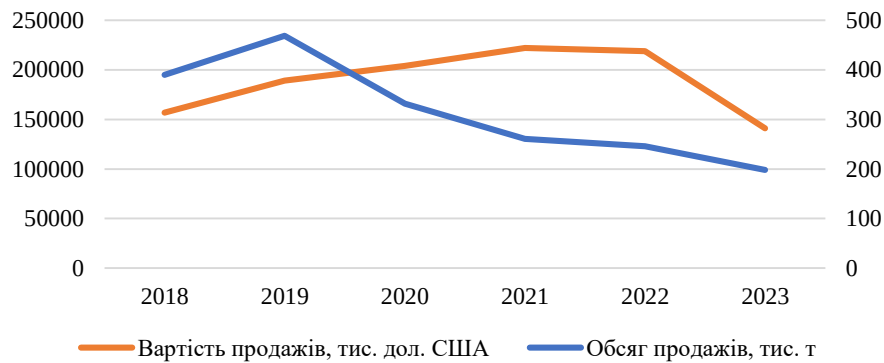

Рис. 3 Обсяги експорту органічної продукції за період 2018-2023 рр.

Джерело:[4]

Динаміка посівних площ основних сільськогосподарських культур є важливим аспектом аналізу розвитку аграрного сектору, оскільки цей показник відображає структуру виробництва, потенційні обсяги врожаю та є фундаментальним для розуміння його виробничого потенціалу.

Таблиця 2

Посівні площі культур сільськогосподарських, тис.га

Показник	Рік					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Культури сільськогосподарські	27699	28001	28147	28581	23405	22809
Культури зернові та зернобобові	14839	15318	15392	15995	12171	10985
Культури технічні	9266	9130	9224	9244	8292	8910
Картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі	1825	1828	1854	1807	1620	1642
Культури кормові	1769	1725	1677	1535	1322	1272
Всього посівних площ культур сільськогосподарських	57416	58021	58314	59183	48832	47641
Загальна площа с/г земель у статусі органічної сертифікації	245,0	383,5	420,0	390,4	206,2	310,9

Джерело:[2,4]

Як свідчать наведені в табл. 2 дані протягом 2018-2021 років аграрний сектор України демонстрував тенденцію до розширення посівних площ, що відображало зростання його виробничого потенціалу. Повномасштабна військова агресія мала руйнівний вплив на аграрний сектор, що демонструє суттєве скорочення загальної посівної площі у 2022 та 2023 роках. Щодо органічного землеробства, то варто відмітити позитивні тенденції щодо зростання площі сертифікованих земель протягом 2018-2020 рр. Проте у 2021 р. порівняно з 2020 р. площі під органічним виробництвом скоротилися на 29,7 тис. га та у 2022 р. - до показника 206,2 тис. га. В 2023 р. площа сертифікованих земель, задіяних у виробництві органічної продукції зросла і склала 310, тис. га.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У сучасних умовах глобальних екологічних та економічних змін, поглиблених наслідками війни, сільське господарство України зазнає суттєвих трансформацій і формує нові вектори розвитку. Основними напрямками залишаються адаптація до нових реалій, забезпечення продовольчої безпеки та підтримка національної економіки. Спостерігається активізація підприємницької ініціативи: зростає кількість аграрних суб'єктів, особливо у сегменті малого й середнього фермерства, який демонструє стійкість навіть у складних умовах.

Водночас органічне виробництво зіштовхнулося з викликами – зменшенням кількості операторів і скороченням сертифікованих площ, що пов'язано з логістичними труднощами, високими вимогами сертифікації та недостатньою державною підтримкою. Попри всі труднощі, аграрний сектор зберігає статус провідної експортної галузі: обсяги експорту аграрної продукції в більшості категорій залишаються високими, а подекуди навіть перевищують довоєнний рівень, що свідчить про конкурентоспроможність українського агровиробництва.

Однак динаміка посівних площ є негативною: після стабільного зростання в довоєнні роки з 2022 року спостерігається суттєве скорочення, особливо зернових культур. Це зумовлено окупацією частини територій, порушенням аграрної інфраструктури та ускладненням виробничих процесів.

Література

1. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2022 рік. Державна служба статистики України. Київ. 2023. – URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf.
2. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Державна служба статистики України. Київ. 2024. – URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf
3. Мамчур В. Тенденції та перспективи розвитку аграрного підприємництва в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 1 (24). С. 45-53. – URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mvapvu.pdf>
4. Інформаційний портал OrganicInfo.ua — URL: <https://organicinfo.ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>
6. Русан В. М. Особливості функціонування аграрного сектору економіки в умовах війни. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>
7. Белкін І. В. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові перспективи*. № 4 (46). 2024. – URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10987/11046>
8. Динаміка земельного фонду: як змінилися земельні ресурси України після 24 лютого 2022 року. Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр). – URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Agroviglyad_2_ukr.pdf
9. Риковська О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкілєвих питань / О. Риковська, О. Фраєр, О. Михайленко; за ред. М. Белкіна, А. Даниляк. Київ: ГО «Екодія». 2024. 22 с.

References

1. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy» za 2022 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv. 2023. – URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
2. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2023 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv. 2024. – URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf
3. Mamchur V. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva v Ukraini. Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava. 2021. Vyp. 1 (24). S. 45-53. – URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mvapvu.pdf>
4. Informatsiyni portal OrganicInfo.ua — URL: <https://organicinfo.ua/>
5. Ofitsiyni sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. URL: <https://minagro.gov.ua/>
6. Rusan V. M. Osoblyvosti funktsionuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky v u movakh viiny. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>
7. Bielkin I. V. Ahrarnyi sektor Ukrainy v umovakh viiny: problemy ta perspektyvy rozvytku. Naukovi perspektyvy. № 4 (46). 2024. – URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10987/11046>
8. Dynamika zemelnogo fondu: yak zminylysia zemelni resursy Ukrainy pislia 24 liutoho 2022 roku. Tsentrl doslidzhen prodovolstva ta zemlekorystuvannia (KSE Ahrotsentr). – URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Agroviglyad_2_ukr.pdf
9. Rykovska O. Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievykh pytan / O. Rykovska, O. Fraier, O. Mykhailenko; za red. M. Bielkina, A. Danyliak. Kyiv: HO "Ekodiia". 2024. 22 s.